

EEN NAAMLOOS KNOTSZWAMMETJE

Nico Dam, Korenveld 10, 6641 SH Beuningen

A description is given of a small, flesh-coloured species of *Clavaria* found on and between liverworts in a flower pot. It is compared with *Clavulinopsis vernalis*, *Clavaria neofossicola* and *C. fossicola* and appears to be closest to the latter.

Eén van de grootste minpunten van het voorjaar is wel dat er getuinierd moet worden. In 1987 echter leverde een bezoek aan een Beunings tuincentrum een goed excuus op om me aan de werkzaamheden te onttrekken. Dit excuus was in de vorm van enkele knotszwammetjes gegoten en groeide in een kweekbakje met veel Halvemaantjesmos en een obscuur moerasplantje. Een beschrijving volgt nu eerst (zie fig. 1a-e).

Beschrijving:

Vruchtlichamen slank knotsvormig, clavula niet duidelijk van de steel gescheiden; top afgerond, soms met onduidelijke papil; afmetingen 5-11 x 1-2 mm. Oppervlak kaal, van clavula zwak rimpelig, overigens glad. Kleur overwegend bleek oranjebruin-vleeskleurig (ca. K&W 5A4), naar basis toe iets verblekend; basis zelf bleek groen-grijs; top opvallend donkerder, diep wijnrood tot kastanjebruin. Consistentie vlezig. Gedroogde zwammetjes oranje, met bruin-zwarte top. Geen sclerotiën gevonden.

Hyfensysteem monomitisch; centrale hyfen worstjesvormig, tot 10(-15) μm in diameter; gespen noch secundaire septen gezien. Geen cystiden gezien. Basidia slank clavaat, ca. 25-35 x 6-7 μm , 2-4 sporig met rechte sterigmen, zonder basale gesp. Top waarschijnlijk fertiel (hymeniforme structuur), hoewel vrijwel zonder rijpe basidia en met vaak wat grilliger dan de 'echte' basidia gevormde eindcellen (fig. 1d). Sporen langgerekt cilindrisch, soms iets gebogen, glad, dunwandig, hyalien, niet amyloid, niet cyanofiel; inhoud zonder structuur; afmetingen 2,0-2,5(-3,0) x 6,0-7,0(-9,0) μm , gemiddelde Q 2,5; apiculus minder dan 0,5 μm lang; vaak in groepjes van 2 of 4 aaneengekleefd.

Gevonden in kweekbakje met potgrond (niet in een kas), enkele vruchtlichamen direct op Halvemaantjesmos (*Lunaria cruciata*), 18 april 1987, Beuningen, NL. Collectie ND87007.

Wat de gespen betreft, die heb ik helaas niet aan vers materiaal onderzocht. Het hymenium is in de gedroogde paddestoeltjes dusdanig verkleefd dat de aan- of afwezigheid van gespen aan de basis van de basidia nauwelijks meer is te beoordelen. In de top van de vruchtlichamen bleek het weefsel nog vrij los; ook daar echter geen gespen.

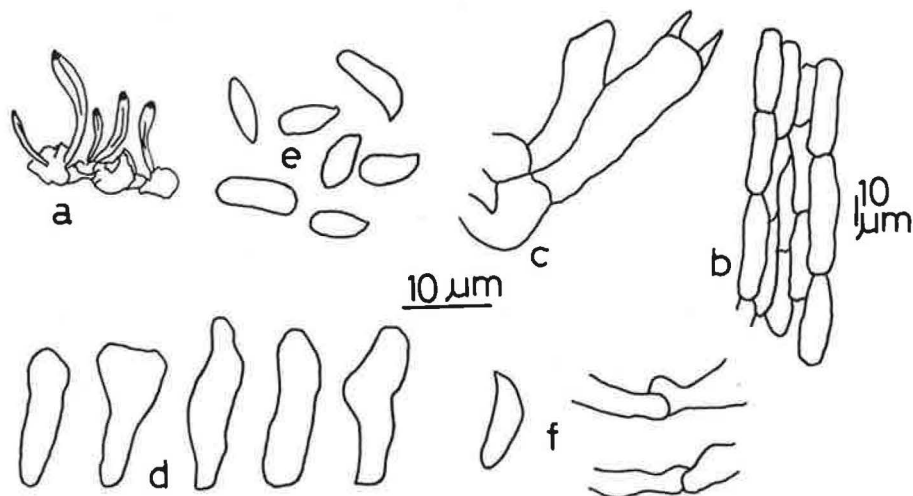

Fig. 1. Collectie ND87007; a. habitus; b. centrale hyfen; c. basidium; d. basidiolen uit de top; e. sporen. f. spore en centrale hyfen met gespen van *Clavulinopsis vernalis* (collectie Daams, 14-04-1947, veenterrein bij Valkenswaard).

Noch met Maas Geesteranus (1976) noch met Jülich (1984) kon ik deze knotsjes op naam brengen. De afwezige gespen duiden op het geslacht *Clavaria* maar daarin was geen passende soort te vinden. Het meest leek *Clavulinopsis vernalis* (Schw.) Corner te passen, maar dat is een soort uit een geslacht met gespen. Het probleem werd acuut toen op de NMV nieuwjaarsbijeenkomst (1989) uit de bijdrage van Eef Arnolds bleek dat *C. vernalis* bij de in Nederland mogelijk uitgestorven soorten bleek te behoren. Om zekerheid omtrent onze collectie te krijgen stuurde ik het geheel naar Hans Geesink. Twee zinnen uit diens antwoord wil ik U niet onthouden: "Wat een klein, gemeen rot ding!" en verderop: "Je vondst kan ik niet determineren". Wat nu?

De moeilijkheid zit hem duidelijk in de afwezigheid van gespen. Waren die er wel geweest, dan had ik vrede met *C. vernalis* gehad. Nu bestaat er weliswaar van bijv. *C. corniculata* (Fr.) Corner een gesploze vorm, maar die heeft ook 2-sporige basidia (forma *bispora* Corner ex Pilat). Bovendien bleken bij een in het Rijksherbarium aanwezige collectie van *C. vernalis* gespen rijkelijk en opvallend aanwezig (zie fig. 1f).

Onze soort moet dus echt bij *Clavaria* worden ondergebracht. Met de sleutel van Corner (1970) kom je dan direct bij de keuze tussen *C. fossicola* Corner en *C. neofossicola* Corner. In tabel 1 wordt een aantal kenmerken van de twee soorten vergeleken met die van onze collectie. Ter informatie zijn ook de kenmerken van *C. vernalis* opgenomen.

	<i>Clavulinopsis vernalis</i>	<i>Clavaria fossicola</i>	<i>Clavaria neofossicola</i>	ND87007
afm. vr.l.(mm)	7-12 x 1-2	5-12 x 1-1,5	10-40 x 1-2	5-11 x 1-2
kleur clavula	mat oranje-geel	wittig ¹⁾	wittig	vleeskleurig
top	idem	idem	idem	wijnrood
consistentie	taai-buigzaam	kraakbenig	stevig-taai	vlezig
drsn. centr. hyfen (µm)	2-7,5	3-10	3-10	-10
gespen	+	-	-	-
afm. basidia (µm)	18-35 x 4-8	15-25 x 5-7	26-38 x 6,5-8	25-35 x 6-7
afm. sporen (µm)	8-11 x 2-3	5-6,5 x 2-2,7	6-9 x 2,7-4	6-7,5 x 2-2,5
vorm sporen	slank ellips	slank ellips	ellips/subcyl.	slank cyl.
inhoud sporen	druppels	homogeen	wolkig	homogeen
secundaire septen	-	- (+)	+	-
substraat	phycofiel	phycofiel	phycofiel	levermos/ aarde
gegevens uit:	Corner (1950)	Corner (1950)	Corner (1967)	

Tabel 1. Een vergelijking van enkele knotszwammetjes.

¹⁾ kleur van var. *armeniaca* Corner is (oranje)rose.

Volledigheidshalve zij ook nog op een (vrij goed op onze collectie passende) beschrijving van '*Clavaria helveola* Pers.' door Coker (1923) gewezen, die knotsjes met roodachtige, tenslotte haast zwarte toppen betreft. Corner (1950) beschouwt deze soort (sensu Coker) overigens als synoniem met *Clavulinopsis luteoalba* (Rea) Corner, d.w.z. met een begespte soort.

Uit de tabel blijkt dat onze collectie dicht bij *C. fossicola* staat. Met name de in *Clavaria* meestal talrijke maar bij *C. fossicola* (vrijwel) afwezige secundaire septen en de homogene sporenhoud (bij *Clavaria* normaliter met druppeltjes) spreken hier vóór. Afwijkend zijn eigenlijk alleen de kleur en de iets langere sporen van onze collectie. Algen zijn in het bloempotje waarin we de knotsjes vonden vrijwel zeker ook aanwezig geweest, al hebben we er niet speciaal op gelet.

Nu vermeldt Corner zijn soort echter alleen uit zuid-oost Azië en hoewel je tegenwoordig in een tuincentrum vaak de inlandse planten met een kaarsje tussen de tropische verrassingen zoeken moet, gaat het me toch wat te ver om *C. fossicola* nu ook voor Nederland op te geven. Vooreerst moet deze collectie dus nog maar naamloos blijven. Helaas is daarmee *C. vernalis* niet voor uitsterven behoed.

Tenslotte wil ik Hans Geesink nog bedanken voor het kritisch bekijken van zowel de collectie als het manuscript en Marjo Dam voor het maken van de tekeningen.

LITERATUUR

- Coker, W.C. (1923). The *Clavaria's* of the United States and Canada. Reprint 1974. New York.
- Corner, E.J.H. (1950). A monograph of *Clavaria* and allied genera. Ann. Bot. Mem. 1.
- Corner, E.J.H. (1967). Notes on *Clavaria*. Trans. Br. mycol. Soc. 50: 33-44.
- Corner, E.J.H. (1970). Supplement to "A monograph of *Clavaria* and allied genera". Beih. Nova Hedwigia 33.
- Maas Geesteranus, R.A. (1976). De clavaroïde fungi. Wet. Med. KNNV 113.
- Kornerup, A. & Wanscher, J.H. (1978). Methuen handbook of colour. London.
- Jülich, W. (1984). Die Nichtblätterpilze, Gallertpilze und Bauchpilze. In Gams, Kleine Kryptogamenflora, Band IIB/1.

Coolia 33: 11 - 12. 1990.

PLANKENKOORTS DOOR HYPHODERMA DEVIATUM

Henk Lammers, Hoofdstraat 90, 5706 AM Helmond

Hyphoderma deviatum (Lundell) Parm. is reported for the first time in the Netherlands. A description of the find on decaying wood in a dried-up fen is given. It is characterized a.o. by the presence of spatulate leptocystidia.

Door de aanhoudende droogte, zocht ik op 20 augustus 1989 j.l. mijn toevlucht in een drooggevalen drinkkuil, bestemd voor het ree-wild. Deze kuil was sedert jaren niet meer drooggevalen. Allerlei rommel kwam nu tevoorschijn en werd aan de open lucht blootgesteld. Het aanwezige hout lag gedeeltelijk in de modder verzonken. Door deze omstandigheid werden er bijna geen zwammen op aangetroffen. Alleen de Korreltjeszwam (*Bulbillomyces farinosus*) wil zich, als pionier, nogal eens vestigen op pas drooggevalen hout.

Al speurend tussen het hout ontdekte ik een sterk verweerd vochtig houten plankje, waarschijnlijk van een groentekistje. Toen ik het plankje omdraaide zag ik een witachtige tot okerkleurige resupinate, gladde korstzwam. Een kleur overigens als bij vele korstzwammen. Het plankje was gezien de houtvezelstructuur van naaldhout en waarschijnlijk van vurenhout.

Thuis gekomen viel mij de harige structuur van de schimmel op, veroorzaakt door zeer lange leptocystiden (dit zijn dunwandige, hyaliene, uitstaande elementen). Microscopisch gezien waren deze leptocystiden zeer bijzonder van vorm, namelijk indien volgroeid spatelvormig.